

Agrárny sektor Slovenskej republiky po vstupe do Európskej únie¹

Miroslav GRZNÁR – Luboslav SZABO – Nadežda JANKELOVÁ*

The Agrarian Sector of the Slovak Republic after the Entry to the European Union

Abstract

The article is focused on development of the agrarian sector after the accession of the SR to the EU. Article evaluates the position of agrarian sector in the national economy, the competitive capability at the internal and foreign markets and the impact of business environment on economy. The effectiveness of companies under the productions is being analysed. In comparison with agrarian companies in EU, persist low efficiency of majority companies and small accent is given to the production intensification and to the cost management.

Keywords: *intensive cropping, efficiency standard, competitive ability, management of costs, benchmarking*

JEL Classification: Q13, Q17, Q18, A10, D21

Úvod

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie otvoril slovenským poľnohospodárskym výrobcam veľký európsky agrárny trh, no zároveň odstránil všetky ochranné bariéry trhu domáceho. To viedlo k novým výzvam v oblasti konkurencieschopnosti domáceho poľnohospodárstva, ktorej rast je strategickým cieľom aj v tomto odvetví.

Príprave poľnohospodárskych podnikov na vstup do EÚ, ako aj prvému hodnoteniu ich výsledkov po vstupe sa venovali mnohí autori. Spomeňme aspoň G. Blaasa (2004), P. Bielika a M. Rajčániovú (2008), Z. Chrastinová (2008),

---

* Miroslav GRZNÁR – Luboslav SZABO – Nadežda JANKELOVÁ, Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta podnikového manažmentu, Katedra manažmentu, Dolnozemska cesta 1b, 852 35 Bratislava 5; e-mail: mirog@euba.sk, szabo@euba.sk, jankelov@euba.sk

¹ Stat' je parciálnym výsledkom riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0568/08 *Uplatňovanie moderných trendov manažmentu a ich vplyv na úspešnosť podnikov.*

J. Krausa (2008), M. Grznára a L. Szaba (2006; 2008) i ďalších. V období príprav na vstup sa najviac pozornosti venovalo problémom nízkej výkonnosti podnikov, ich zastaranému technickému vybaveniu, problematickým alokáciami dotácií, nefungovaniu trhu s pôdou a nedoriešeným vlastníckym vzťahom atď.

Každý nový členský štát získava nové príležitosti na obrovskom trhu so 454 miliónmi spotrebiteľov, no zároveň pri silnej medzinárodnej konkurencii. Nové štáty však vstúpili do EÚ aj so svojimi problémami. Poukázal na ne aj bývalý komisár EÚ pre poľnohospodárstvo F. Fischler (2004), keď konštatoval: „Užívaná produkčná plocha sa zvýši asi o 30 %, produkcia Únie vzrastie o 10 – 20 % a hrubá pridaná hodnota sa zvýši o 6 %. Tento rozdiel spôsobuje nižšia produktivita v nových členských štátoch“.

V príspevku analyzujeme prínosy slovenského poľnohospodárstva po vstupe SR do EÚ a poukazujeme na niektoré aspekty jeho ďalšieho vývoja.

Metodiku spracovania príspevku zakladáme na báze údajov Informačných listov poľnohospodárskych podnikov za rok 2007, získaných z databázy MP SR, ktorú prevádzkuje VÚEPP v Bratislave. Objektom analýzy bude celý súbor poľnohospodárskych podnikov – právnických osôb, ako aj podnikov hospodáriacich v produkčných podmienkach. Ďalej využívame oficiálne štatistické údaje, najmä každoročné správy o poľnohospodárstve a potravinárstve SR pripravované MP SR.

Údaje o podnikateľských subjektoch triedime podľa rôznych znakov, aby sme získali obraz o kauzálnych súvislostiach, mierach disparity a ich príčinách. Pri spracovaní informačných podkladov a formulovaní návrhov využívame metódu analýzy a syntézy, komparácie a niektoré štatistické postupy.

Za členské štáty EÚ vrátane SR sa publikujú štatistické údaje o poľnohospodárstve prostredníctvom Informačnej siete poľnohospodárskeho účtovníctva EÚ – ISPU (FADN EU – *Farm Accountancy Data Network*), kde sú k dispozícii údaje za rok 2006, ktoré využijeme ako ďalšie sekundárne informácie.

Poľnohospodárstvo v národnej ekonomike

Slovenská ekonomika v posledných rokoch dynamicky rástla, najmä vďaka konsolidovanému priemyslu, oživenému prílevom priamych zahraničných investícií, rozvinutému bankovému sektoru a rozvíjajúcemu sa sektoru služieb. Pozícia poľnohospodárstva v národnej ekonomike však túto tendenciu nesledujú.

S dynamickým rastom HDP nekorešponduje vývoj poľnohospodárstva, ktorého výkony vyjadrené hodnotou hrubej poľnohospodárskej produkcie v bežných cenách (b. c.) začali rásť až po vstupe SR do EÚ, pričom živočíšna produkcia v poslednom období klesá.

T a b u ľ k a 1

Postavenie poľnohospodárstva v národnom hospodárstve SR, bežné ceny

Ukazovateľ	Merná jednotka	2004	2005	2006	2007
Tempo rastu HDP	zmena v %	10.3	8.6	11.2	13.6
Hrubá poľn. prod. v b. c.	mil. eur	2 016	1 013	1 927	1 969
Z tohto: rastlinná	mil. eur	922	949	946	1 037
živočíšna	mil. eur	1 094	979	981	965
Podiel poľn.: na HDP	%	4.7	4.4	3.6	2.5
na pridanej hod.	%	4.1	5.0	4.1	2.8
na salde ZO	%	34.7	27.1	22.5	115.2
na zamestnanosti	%	3.15	2.97	4.3	4.1
na priem. mzde	%	73.4	73.3	71.2	72.6

Prameň: Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (2005 – 2008); upravené. Konverzný kurz 1 EUR = 30,1260 SKK.

Pokles podielu poľnohospodárstva na tvorbe HDP je objektívnym javom a zodpovedá vývoju vo vyspelých krajinách. Je to dôsledok jednak rýchlejšieho rastu sekundárnej i terciárnej sféry, jednak aj stagnácie poľnohospodárstva.

Menej potešiteľným javom je klesajúci podiel miezd pracovníkov v poľnohospodárstve na priemernej mzde v národnom hospodárstve, ktorý sa dá len čiastočne vysvetliť stagnáciou výroby. Vďaka oživeniu výkonnosti odvetvia od roku 2006 vzrástol aj podiel poľnohospodárstva na zamestnanosti.

Po vstupe SR do EÚ slovenské poľnohospodárstvo zatiaľ nezaznamenalo výraznú zmenu orientácie na efektívne využívanie domácich výrobných faktorov a rast konkurencieschopnosti, aby uspelo na liberalizovanom európskom trhu. Naznačuje to najmä rastúce záporné saldo zahraničného obchodu s poľnohospodárskymi a potravinárskymi komoditami, ktoré v roku 2007 prevýšilo celkové saldo zahraničného obchodu krajiny. Negatívnym javom zostáva, že napríklad v roku 2007 až 67,5 % dovozu agrárnych komodít predstavovali nahraditeľné poľnohospodárske výrobky.

Vývoj produkcie v období 2005 – 2007 bol poznamenaný kolísaním výsledkov rastlinnej výroby, ktorá je najviac ovplyvnená prírodnými faktormi a poklesom výkonnosti hlavných odvetví živočíšnej výroby. Tieto vývojové tendencie znázorňuje graf 1.

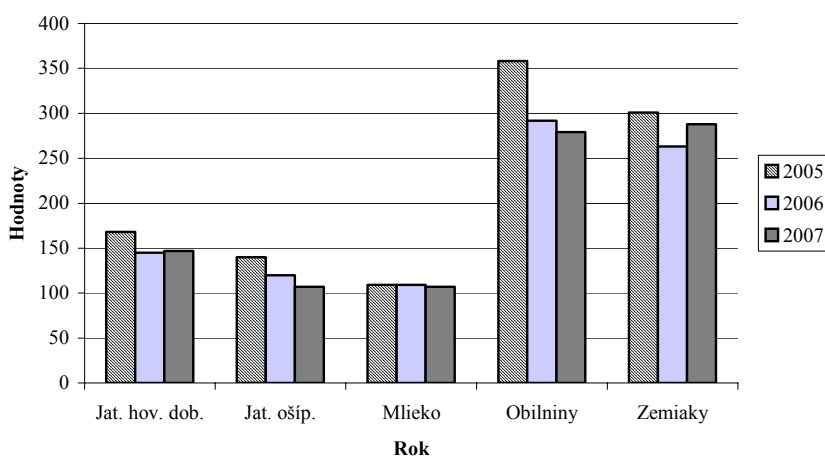
Na stagnácii výroby mlieka sa podieľa najmä dlhodobo stagnujúca domáca spotreba, nízka cena pre výrobcov mliečnej suroviny, pokles stavov dojníc u výrobcov a donedávna i pretrvávajúca vysoká spotrebiteľská cena, ktorá blokovala dopyt. Prebytky mlieka a mliečnych produktov v EÚ i vo svete vyvolávajú problémy výrobcov v celej EÚ.

Znižovanie produkcie jednotlivých druhov mäsa má tiež niekoľko príčin. Patrí medzi ne nezáujem spotrebiteľov o hovädzie mäso, po výskyte choroby šialených kráv na Slovensku, a rast nákladov na produkciu mäsa. Pri mäse ošípaných je to nestabilita cien a problémy s odbytom, ktoré viedli k likvidácii výkrmu

ošípaných v mnohých podnikoch a následne k zvýšenému dovozu. Spotreba základných potravín na obyvateľa na Slovensku je stále nižšia, ako je priemer spotreby v EÚ. Najväčšie rozdiely sú najmä v spotrebe ovocia, zeleniny, mlieka a mliečnych výrobkov, mäsa, vajec a rýb. Uvedený deficit v spotrebe je však problémom skôr ekonomickým než národnou zvláštnosťou.

Graf 1

Vývoj produkcie hlavných poľnohospodárskych komodít (v mil. Sk)

Prameň: Vlastné spracovanie na základe správ o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (2006 – 2008).

Vývoj podnikateľského prostredia v poľnohospodárstve Slovenska

Zo širokej škály faktorov, ktoré zaraďujeme do podnikateľského prostredia, si podrobnejšie všimneme vývoj cien, alokáciu podpôr výrobcov a zahraničný obchod s agropotravinárskymi komoditami.

Strategickým cieľom agrárnych výrobcov je minimalizácia nákladov, čo je príznačné pre útlmové odvetvia. Realizácia tohto kritéria je na jednej strane podmienená schopnosťou producentov optimalizovať kombináciu nasadzovaných výrobných zdrojov (pôdy, práce a kapitálu, ako aj organizačného *know-how*) a optimalizovať produkčné portfólio podniku ako odpoveď na dopyt spotrebiteľov. Na strane druhej je výrazne ovplyvňovaná cenovým vývojom nakupovaných vstupov. Tento vplyv potvrdzuje tabuľka 2.

Medziročné indexy nakupovaných vstupov poľnohospodárstva majú rôznu dimenziu. Do roka 2006 najviac rástli ceny osív a sadív, energie, zvierat na chov a výkrm a hnojív. V nasledujúcom roku niektoré ceny poklesli. Uvedené ceny

vstupov boli výrobcovia nútení utlmovať buď manažérskymi racionalizačnými opatreniami, alebo obmedzovať nákup. Stagnujúca spotreba hnojív (v roku 2007 len 99 kg NPK na 1 ha), ktorá je len tretinou priemeru EÚ, naznačuje prevahu druhého opatrenia. Druhotným efektom, zatiaľ málo zhodnoteným výrobnou prácou, je nižšie zaťaženie pôdy a dobré predpoklady ekologického hospodárenia.

T a b u ľ k a 2

Vývoj medziročných indexov cien vybraných vstupov do poľnohospodárstva v Slovenskej republike (%)

Ukazovateľ	2003	2004	2005	2006	2007
Osivá a sadivá	108.0	103.6	102.6	103.8	108.3
Zvieratá na chov a výkrm	83.9	105.7	110.7	107.6	91.7
Motorová nafta	121.7	101.4	112.7	129.1	94.8
Hnojivá	102.6	103.0	103.8	103.3	100.5
Traktory	101.9	100.7	108.4	100.5	105.3
Index cien vstupov spolu	104.8	103.0	100.9	105.3	105.1

Prameň: Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (2004 – 2008), upravené.

Cenový vývoj vstupov i pri racionalizačných opatreniach výrobcov sa prejavil v raste nákladov. Vývoj nákladov na poľnohospodárske komodity – podľa výberového súboru podnikov, ktorý monitoruje VÚEPP v Bratislave – bol ich vývoj nasledujúci (tab. 3).

T a b u ľ k a 3

Priame náklady vybraných poľnohospodárskych komodít (v eurách, b. c.)

Ukazovateľ	m. j.	2006	2007	Index v %
Pšenica	t	118.3	135.1	114.2
Cukrová repa	t	31.4	36.4	115.9
Repka olejná	t	203.1	285.9	140.7
Mlieko	liter	0.33	0.34	109.7
Výkrm ošípaných	1 kg prírastku	1.30	1.17	90.0

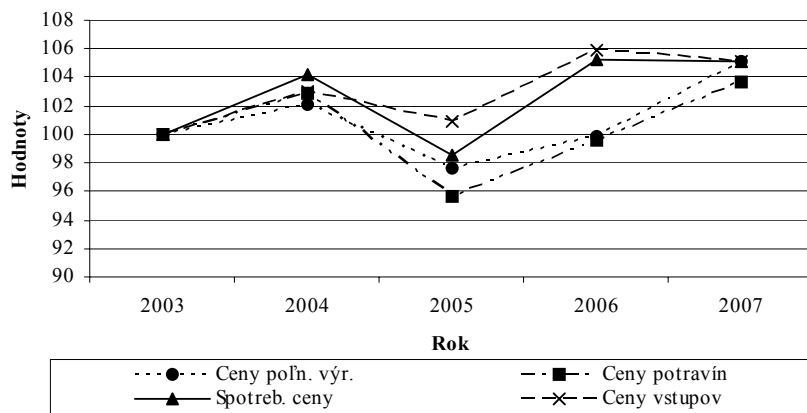
Prameň: VÚEPP (2007, 2008); vlastné prepočty. Prepočet konverzným kurzom 1 EUR = 30,1260 SKK.

Pri všetkých uvedených komoditách, s výnimkou výkrmu ošípaných, sa zaznamenal rast nákladov ako odraz rastu cien vstupov. Aj vo výkrme ošípaných sa zaznamenal medziročný rast nákladov na nakupované krmivá až o 206,6 %, bol však eliminovaný rastom úžitkovosti.

Cenový vývoj výstupov sa po zrušení priamej podpory cien nástrojmi agrárnej politiky EÚ stal nástrojom signálov trhu, ktorému sa musia výrobcovia prispôsobiť vo svojich podnikateľských stratégiách. Graf 2 ilustruje vývoj hlavných cenových indexov v poľnohospodárstve v porovnaní s cenami potravín a so spotrebiteľskými cenami.

Graf 2

Vývoj cenových indexov v poľnohospodárstve a potravinárstve (v %, 2003 = 100)

Prameň: Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (2004 – 2008), vlastné spracovanie.

Zatiaľ čo ceny vstupov v hodnotenom období, okrem roka 2005, neustále rástli, ceny poľnohospodárskych i potravinárskych výrobkov stagnovali. Rýchlejšie rástli aj spotrebiteľské ceny. Na začiatku roka 2008 dochádza k rastu cien rastlinných komodít vplyvom nízkej úrody obilnín v Európe a rastu dopytu po energetickom využití obilnín, no po zbere úrody dochádza opäť k cenovému poklesu týchto komodít.

Ďalším faktorom podnikateľského prostredia, ktorý sa výrazne mení po vstupe SR do EÚ, je zahraničný obchod s agropotravinárskymi komoditami. Otvorenie domáceho trhu konkurencii výrobcov z krajín Únie sa začína odrážať na bilanciách zahraničného obchodu rastom dovozu, ktorý svedčí o slabnúcich pozíciách domácich výrobcov na domacom trhu. Informuje o tom tabuľka 4.

T a b u ľ k a 4

Zahranický obchod agropotravinárskych komodít v SR (v mil. eur)

Poľnohospodárske výrobky	2006	2007
Dovoz spolu:	535.3	625.9
– z toho: nahraditeľné	341.9	422.19
Vývoz spolu	533.9	536.8
Saldo spolu	-1.3	-89.1
Potravinárske výrobky		
Dovoz spolu:	1 760.5	2 041.2
– z toho: nahraditeľné	1 440.8	1 708.2
Vývoz spolu	1 267.4	1 312.6
Saldo spolu	-559.5	-728.5

Prameň: Vlastné prepočty na základe správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (2008). Prepočítané konverzným kurzom 1 EUR = 30,1260 SKK.

K pozitívnym znakom uvedených rokov patrí medziročné zvýšenie vývozu potravinárskych výrobkov, avšak rast ich dovozu toto pozitívum eliminuje a záporné saldo zostáva vysoké. Vzástol aj dovoz poľnohospodárskych komodít, vyvolaný nízkou úrodou a dopytom po energetických výrobkoch domácimi spracovateľmi. Aj pri týchto komoditách vzrástlo záporné saldo.

K charakteristike podnikateľského prostredia nepochybne patrí aj vplyv nástrojov Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) EÚ, ktorú sme prevzali. K očakávaniam poľnohospodárskych výrobcov patril najmä rast podporných prostriedkov, ktorý mal zlepšiť ekonomiku podnikateľských subjektov v agrárnom sektore. V tabuľke 5 uvádzame porovnanie produkcie a podpory poľnohospodárstva vo vybraných krajinách EÚ v posledných rokoch.

T a b u ľ k a 5

Produkcia a podpora poľnohospodárstva v krajinách EÚ (v eurách na 1 ha p. p.)

Krajina	Produkcia		Podpora		% podpory z produkcie	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006
EÚ 27	1 803.4	1 729.5	300.9	275.7	16.7	15.9
EÚ 15	2 048.5	2 064.7	341.6	342.8	16.7	16.6
ČR	963.2	978.5	190.5	244.1	19.8	24.9
Maďarsko	975.1	980.2	185.6	170.6	19.0	17.4
Poľsko	887.2	949.4	131.2	151.3	14.8	15.9
SR	836.9	843.2	121.5	146.5	14.5	17.4

Prameň: Vlastné prepočty na základe správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (2008). Prepočítané konverzným kurzom 1 EUR = 30,1260 SKK.

Zatiaľ čo v starých členských štátoch EÚ produkcia i podpory na jednotku pôdy mierne vzrástli, ich podiel na produkcii mierne poklesol. V nových členských štátoch EÚ pri polovičných podporách sa podieľajú na produkcii vyšším percentom.

K pozitívam agrárnych politík EÚ patrí väčšia objektivnosť pri alokácii podporných prostriedkov, ich neutrálny vzťah k štruktúre a objemu produkcie a dôsledný systém kontroly správneho hospodárenia. K negatívam možno zaradiť, že rovnakú výšku podpory získavajú aj dlhodobo neprosperujúce podniky, čo znižuje potenciál podpory pri ozdravovaní odvetvia poľnohospodárstva.

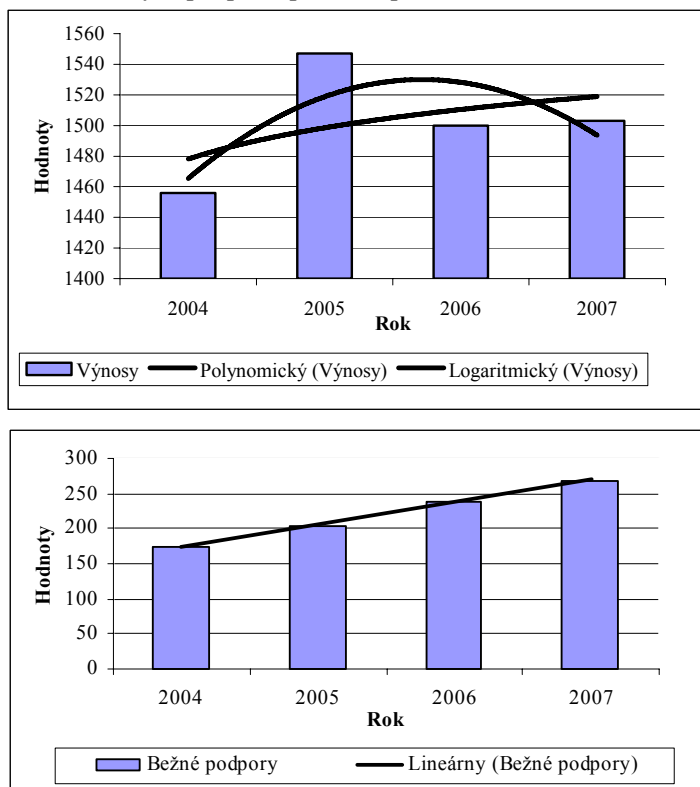
V grafe 3 ilustrujeme na údajoch tabuľky 7 vývoj výnosov ako ukazovateľa výkonnosti a priebeh vývoja bežných podpôr na jednotku plochy v posledných rokoch, ktorý potvrdzuje disparitu relácie týchto ukazovateľov.

Vplyv SPP na ekonomiku poľnohospodárskych podnikov posúdime podrobnejšie na základe údajov Centrálnej databázy MP SR, ktorá každoročne zbiera ukazovatele z veľkého počtu podnikateľských subjektov. Napríklad v roku 2007 odovzdalo údaje 2 509 podnikateľských subjektov, právnických i fyzických osôb, ktoré obhospodarovali 81,3 % výmery využívanej poľnohospodárskej pôdy.

Tieto údaje sme prepočítali na 1 ha poľnohospodárskej pôdy (p. p.), aby bolo možné porovnávať jednotlivé typy podnikov. Vzhľadom na pohyby v počte podnikov, nejde v každom roku o totožné podniky.

Graf 3

Vývoj výnosov a bežných podpôr v poľnohospodárstve SR v eurách na ha⁻¹ p. p.

Prameň: Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (2005 – 2008); vlastné spracovanie.

Najskôr posúdime, ako sa vstup do EÚ prejavil na súhrnných ukazovateľoch uvedeného súboru všetkých podnikov, pričom ich v záujme eliminovania medziročného kolísania výsledkov vplyvom klimatických podmienok vyjadríme ako porovnanie trojročných priemerov pred vstupom a po vstupe.

Vstup do EÚ sa pozitívne prejavil na raste výnosov, ktorý bol vyvolaný rastom výrobnnej spotreby, čo je prejav uplatňovania intenzifikačnej stratégie v podnikovej sfére. Ďalej prevládlo rentabilné hospodárenie a podiel ziskových podnikov prevýšil 80 % celkového počtu.

Negatívnym javom je pokles pridanej hodnoty, čo môže byť podmienené štruktúrnymi zmenami v podnikovej sfére.

T a b u ľ k a 6

**Výsledky hospodárenia poľnohospodárskych podnikov právnických osôb
(v eurách na ha⁻¹ p. p. v b. c.)**

Ukazovateľ	Obdobie 2002 – 2004	Obdobie 2005 – 2007	Index v %
Výnosy	1 398	1 577	112.8
Výsledok hospodárenia	-7.6	19.2	-
Pridaná hodnota	256	229	89.4
Výrobná spotreba	749	798	106.5

Prameň: Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (2003 – 2008). Vlastné prepočty na eurá konverzným kurzom 1 EUR = 30,1260 SKK.

V tabuľke 7 analyzujeme vývoj výsledkov podnikovej sféry po vstupe do EÚ podrobnejšie opäť na súbore všetkých podnikov v databáze v poslednom období.

T a b u ľ k a 7

**Výsledky hospodárenia poľnohospodárskych podnikov (právnické osoby v eurách
na ha⁻¹ p. p. v b. c.)**

Ukazovateľ	2005	2006	2007	Index 07/05
Výnosy	1 547	1 500	1 503	97.2
Výsledok hospodárenia	8.46	18.02	38.17	451.2
Pridaná hodnota	236.6	206.8	218.0	92.1
Pridaná hodnota na 1 prac.	6 539	6 107	7 438	113.7
Bežné podpory spolu	204	239	269	131.8
% ziskových podnikov	74.5	79.8	84.1	112.8

Prameň: Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR (2003 – 2008). Vlastné prepočty na eurá konverzným kurzom 1 EUR = 30,1260 SKK.

Výkonnosť agrárnych podnikov vyjadrená vo výnosoch na jednotku plochy stagnuje a rastúce podpory nevedú k jej rastu. Stagnuje aj tvorba pridanej hodnoty, ktorej veľkosť závisí od vývoja výkonov a spotrebovaného medziproduktu. S rastom výsledku hospodárenia rastie aj podiel ziskových podnikov v sledovanom súbore.

Pri pokračujúcom raste podielu ziskových podnikov zostávajú však proporcie straty značne vysoké. Napríklad v roku 2007 spolu 212 podnikov uvedeného súboru vygenerovalo stratu, ktorá predstavovala približne 36 % zisku, ktorý vytvorilo 1 120 ziskových podnikov. Manažment časti agrárnych podnikov nedokázal rast podpôr transformovať do efektívneho hospodárenia.

**Pozície slovenských poľnohospodárskych podnikov
v Európskej únii**

Slovenský agrárny sektor je už niekoľko rokov súčasťou EÚ, a preto musí komparovať svoje výsledky s agrárnym sektorom ostatných členských štátov a starostlivo posudzovať svoje plány aj s využitím metódy *benchmarkingu*. Cieľom

takéhoto porovnávania by mala byť snaha identifikovať mieru zaostávania za poprednými predstaviteľmi efektívneho a výkonného poľnohospodárstva, zistiť príčiny horších výsledkov a osvojiť si manažérske riešenia tých najlepších, keďže SPP vytvára všetkým členom rovnaké kontúry agrárnej politiky. Pravda, na úroveň podpôr pôvodných krajín si slovenskí výrobcovia musia počkať až do roka 2013.

S využitím najnovšej disponibilnej údajovej základne FADN pokúsime sa na niektorých vybraných údajoch porovnať pozície slovenského poľnohospodárstva s vybranými krajinami EÚ a priemerom EÚ 25 po treťom roku členstva SR v tomto zoskupení.

T a b u ľ k a 8

Pozície slovenských poľnohospodárskych podnikov v EÚ v roku 2006 (v eurách)

Ukazovateľ	EU 25	ČR	Nemecko	Francúzsko	Maďarsko	SR	Veľká Británia
Ekon. veľkosť	33.2	107.7	90.6	74.7	18.3	127	111
CHP*	63 480	272 673	179 763	125 776	49 648	368 455	206 642
Hrubý dôchodok	38 536	120 504	94 070	74 751	24 409	142 752	105 733
Celkové náklady	55 527	309 543	177 423	122 836	51 931	575 538	217 399
Pracovné sily	1.62	8.55	2.25	1.90	1.82	17.63	2.37
P. p.**	34.75	243.26	79.82	74.35	47.96	544.63	157.94
VDJ spolu	29.15	126.77	119.76	61.31	19.27	199.57	129.03
Prepočet na 1 ha p.p.							
CHP	1 827	1 121	2 252	1 692	1 035	677	1 308
Ha na 1 prac.	21.45	28.45	35.48	39.13	26.35	30.89	66.64
CHP/pracovníci	39 185	31 892	79 895	66 198	27 279	20 899	87 191
Hrubý dôchodok	1 109	495	1 179	1 005	508	262	669
CHP na hod. práce	80.88	18.67	99.65	154.65	21.01	11.91	87.74

* CHP – celková hrubá produkcia.

** P. p. – poľnohospodárska pôda.

Prameň: EU FADN 2006 (2009); vlastné spracovanie.

Ekonomická veľkosť (ESU – European Size Units) vyjadruje veľkosť podniku na základe dosahovaného štandardného hrubého zisku podniku. Pritom 1 ESU je 1 200 EUR. Podniky sú triedené do 10 veľkostných tried, pričom prvá, najmenšia trieda má hodnotu do 2 ESU, najväčšia, desiata, viac ako 250 ESU. Údaje v prvej časti tabuľky 8 sa vzťahujú na priemernú veľkosť podniku v ESU v príslušnej krajine. V tomto ukazovateli dosahujeme najlepšie výsledky, vzhľadom na veľkosť podnikov.

V druhej časti tabuľky 8 uvádzame za jednotlivé krajiny údaje prepočítané na 1 ha p. p., čo je štandardný prístup k analýze poľnohospodárskych podnikov u nás.

Slovenská republika dosahuje len tretinu výkonnosti v produkcii (CHP) na jednotku plochy priemeru EÚ 25, nehovoriac o výkonnosti poľnohospodárstva v Nemecku či vo Francúzsku. V produktivite práce v prepočte na jedného pracovníka

dosahujeme len polovicu priemeru EÚ 25. Pracovníci u nás odpracujú síce temer trojnásobne viac hodín, ako je priemer v EÚ, ale hodinová produktivita našich pracovníkov je neobyčajne nízka.

Tabuľka 8 naznačuje aj dve z množiny príčin tohto stavu. Patrí k nim oveľa nižšie zaťaženie pôdy hospodárskymi zvieratami (v SR tvoria stavy hospodárskych zvierat v prepočte veľkých dobytčích jednotiek – VDJ na 1 ha p. p. len 43 % priemeru EÚ 25). Tento ukazovateľ je vyjadrený počtom VDJ na jednotku plochy pôdy, pričom 1 VDJ = 500 kg hmotnosti. Ďalším faktorom je len polovičná podpora našich podnikov oproti priemeru Únie. Nepochybne však prevláda nižšia výkonnosť a efektivita využívania zdrojov v našich podnikoch.

Disparita výkonnosti poľnohospodárskych podnikov

Predpokladom konkurenčnej schopnosti slovenských poľnohospodárskych podnikov je rast ich výkonnosti tak v ukazovateľoch využívania výrobných faktorov, ako aj v kľúčovom ukazovateli – výsledku hospodárenia.

Využívanie výrobných faktorov a tvorba výsledku hospodárenia podnikov sa však značne diferencuje jednak podľa objektívnych podmienok hospodárenia, jednak podľa schopností a kompetencií ich manažérov. Pozrime sa na výsledky súboru podnikov právnických osôb hospodáriacich v roku 2007 v priaznivejších výrobných podmienkach. Tento súbor sme vyseletovali zo súboru všetkých poľnohospodárskych podnikov, ktoré v roku 2007 poskytli informácie do databázy.

T a b u ľ k a 9

Vybrané ukazovatele hospodárenia podnikov v produkčných podmienkach v roku 2007 (v eurách na ha⁻¹ p. p., koeficient, b. c.)

Ukazovateľ	1. skupina	2. skupina	3. skupina	4. skupina	5. skupina	Priemer
Interval výnosov	do 1070	1071 – 1300	1301 – 1500	1501 – 2500	nad 2500	
Počet podnikov	239	59	47	78	155	Σ 578
Výnosy v tis. eur . ha ⁻¹ p.p.	1 065	1 252	1 461	1 589	2 785	1 648
Výsledok hosp. eur . ha ⁻¹ p.p.	30.5	57.4	48.1	20.9	47.5	40.8
PH* v eur . ha ⁻¹ p.p.	153	252	249	336	475	293
Výnosy na 1 prac. v tis. eur	37.8	51.8	49.7	43.6	67.5	49.8
Výroba / Výrobná spotreba	1.23	1.35	1.30	1.38	1.30	1.31
Výnosy / DHM**	1.05	1.52	1.19	1.48	1.56	1.36
Výr. mlieka v tis. l na ha ⁻¹ p.p.	0.16	0.27	0.33	0.53	0.92	0.44
Bežné podpory v eur . ha ⁻¹	200	173	224	216	231	209
Plocha podniku v ha	262	707	825	1 037	1 751	915
% ziskových podnikov	77	85	89	78	81	82

* PH – pridaná hodnota.

** DHM – dlhodobý hmotný majetok.

Prameň: CD MP SR (2008); VÚEPP (2008); vlastné spracovanie. Prepočítané na eurá konverzným kurzom 1 EUR = 30,1260 SKK.

Súbor 578 poľnohospodárskych podnikov v produkčných podmienkach v tabuľke 9 sme triedili podľa výšky výnosov na 1 ha poľnohospodárskej pôdy do piatich skupín. Všetky podniky sú v tomto súbore trhovo orientované a mali by sa usilovať o vysokú výkonnosť. Údaje v tabuľke 9 naznačujú značný rozptyl hodnôt, ktorý sčasti môže mať objektívne príčiny, ale z väčšej časti ide zjavne o rozdiely vyvolané rozhodnutiami manažérov.

Predpokladom konkurenčnej schopnosti podnikov je predovšetkým úsilie o úsporu nákladov a orientácia výrobných štruktúr podľa signálov trhu, keďže také strategické voľby, ako je diferenciacia produkcie či segmentácia trhov, sú pre poľnohospodárskych prvovýrobcov málo dostupné. Úsporu nákladov možno dosiahnuť len starostlivým manažmentom nákladov a racionálnou intenzifikáciou výroby na každom obhospodarovanom hektári pôdy.

Viac ako 40 % podnikov súboru spadá do skupiny s najnižšou intenzitou hospodárenia, čomu zodpovedajú aj ďalšie výsledky, ako sú nízka tvorba zisku, pridanej hodnoty na jednotku plochy, nízka úroveň produktivity práce z výnosov či nízka účinnosť využitia dlhodobého hmotného majetku (DHM). Je možno prekvapením, že taký veľký počet podnikov volí v dobrých produkčných podmienkach stratégiu nízkej intenzity výroby a uspokojuje sa s podpriemernými výsledkami. V tejto voľbe sa však odrážajú mnohé negatívne javy súčasného podnikateľského prostredia, ako sú nefunkčnosť trhov v potravinových vertikálach a správanie potravinových reťazcov, neuhradzovanie nákladov prvovýrobcov, veľká volatilita svetových cien agrárnych komodít a ďalšie.

Stredné skupiny podnikov sú početne pomerne vyrovnané a opäť o niečo väčší počet podnikov sa zaradil medzi najintenzívnejšie do poslednej skupiny. Podniky v stredných troch skupinách intenzifikujú svoju výrobu rastom nákladov, čo sa však prejavuje len pomalým rastom výnosov, pridanej hodnoty i produktivity práce. Hospodársky výsledok, napriek rastu nákladov, nemá jednoznačnú progresívnu tendenciu a podobne je to aj v efektívnosti transformácie výrobnej spotreby a vo využívaní dlhodobého hmotného majetku.

Výška podpôr je v jednotlivých skupinách pomerne vyrovnaná, vari s výnimkou druhej skupiny, čo je dôsledok platieb poskytovaných na plochu a ich odporenia od produkcie. Podobne vyrovnaný je aj podiel ziskových podnikov v jednotlivých skupinách, tentoraz je výnimkou prvá skupina, kde sa nachádza najviac, až 23 %, stratových podnikov.

Najintenzívnejšie hospodária podniky v piatej skupine, ktorá takmer vo všetkých ukazovateľoch dosahuje najlepšie výsledky. Pozoruhodná je najmä výška výnosov na jednotku plochy. Pravda, na druhej strane treba výsledky tejto skupiny podmieniť aj ekologickými hľadiskami. Výrobná spotreba na jednotku plochy je tu dvojnásobná oproti skupine druhej, preto nepochybne môže dochádzať

k prílišnej záťaži pôdy cudzorodými látkami. Extrémna intenzifikácia, hoci prináša výrazné ekonomické efekty, je spojená s nežiaducimi dôsledkami, najmä v oblasti zhoršovania pôdneho a životného prostredia.

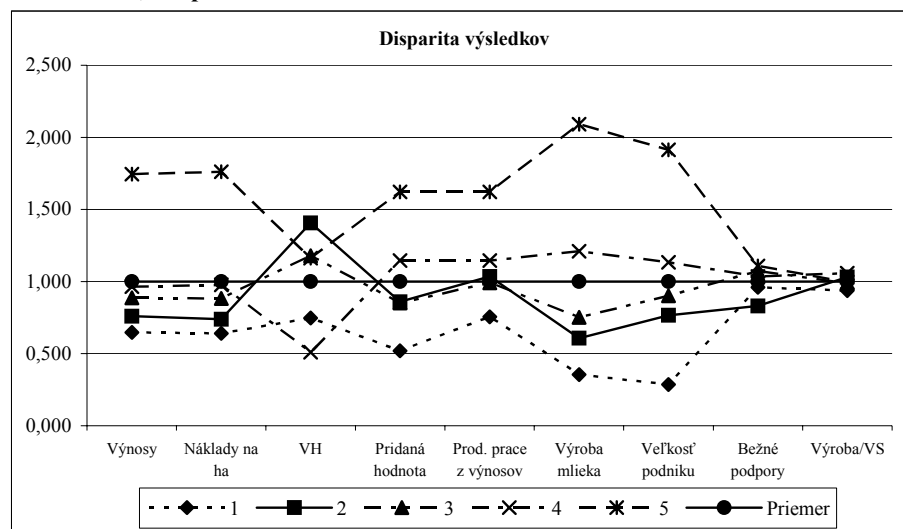
Z tabuľky 9 ďalej vyplýva, že pozitívny vzťah medzi rastom intenzity v jednotlivých skupinách a ďalšími ukazovateľmi nachádzame, okrem výnosov a výsledku hospodárenia, pri produkcii mlieka na jednotku plochy, ako aj pri veľkosti podnikov. Keďže rast produkcie mlieka je podmienený aj rastom stavov dojníc, potvrdzuje sa praxou dávno overená pravda, že chov hovädzieho dobytku je odvetvím, ktoré zvyšuje intenzitu využívania výrobných zdrojov poľnohospodárskych podnikov. Je paradoxom, že toto odvetvie, ktoré prináša podnikom mnohé synergické efekty, patrí v súčasnosti medzi nízko rentabilné až stratové a mnohé podniky od jeho organizovania odstupujú.

Rozptyl hodnôt vybraných ukazovateľov v jednotlivých skupinách podnikov ilustruje graf 4, v ktorom sú priemery celého súboru za jednotlivé ukazovatele považované za základ a hodnoty rozptylu sú vyjadrené ako percentuálna odchýlka od tohto základu.

Prvá skupina podnikov s najmenšou intenzitou výroby má všetky ukazovatele hlboko pod priemerom celého súboru. O niečo lepšie výsledky má druhá skupina podnikov, ktorá vykazuje celkovo menšie odchýlky od priemeru, ale vo väčšine ukazovateľov je pod priemerom.

Graf 4

Disparita výsledkov hospodárenia podnikov podľa intenzity výroby vyjadrené koeficientom, 1 = priemer

Prameň: Vlastné spracovanie na základe údajov tabuľky 9.

Štvrtá skupina sa okrem výnosov a nákladov dostala nad priemerné hodnoty pri ostatných ukazovateľoch. Posledná skupina je síce vysoko nad priemerom, jej výsledky však môžu prinášať aj negatívne dopady na životné prostredie, čo nie je v súlade so stratégiou udržateľnosti poľnohospodárskej výroby, ktorú sleduje aj EÚ. Vplyv jednotlivých faktorov na výsledky hospodárenia potvrdzujú aj vyčíslené čiastkové koeficienty korelácie údajov súboru analyzovaných podnikov v tabuľke 10.

T a b u ľ k a 10

Koeficienty korelácie medzi vybranými ukazovateľmi

Koeficient korelácie medzi:	Hodnota koeficienta
Nákladmi a výnosmi	0.999
Nákladmi a výsledkom hospodárenia	0.154
Nákladmi a produktivitou práce	0.876
Nákladmi a výrobou mlieka	0.978
Výnosmi na ha ⁻¹ p. p. a bežnými podporami	0.658
Výnosmi na ha ⁻¹ p. p. a veľkosťou podniku	0.961
Bežnými podporami a pridanou hodnotou	0.575

Prameň: Vlastné výpočty z údajov tabuľky 10.

Najtesnejšia závislosť sa prejavuje medzi nákladmi na jednej strane a výnosmi, výrobou mlieka, veľkosťou podniku a produktivitou práce na druhej strane. Slabšia miera závislosti je medzi nákladmi a hospodárskym výsledkom a medzi bežnými podporami a pridanou hodnotou.

Záver

Poľnohospodárske odvetvie ekonomiky čelí po vstupe SR do EÚ výzve – udržať si konkurenčnú schopnosť predovšetkým na domácom trhu a vytvoriť si pozície na veľkom európskom trhu. Doterajší vývoj naznačuje, že sa mu to darí len čiastočne. Spôsobuje to náročné podnikateľské prostredie, ktorého vývoj nie je vždy priaznivý na rozvoj agrárnych aktivít, ale do istej miery aj málo flexibilná podnikateľská prax.

Poľnohospodárske podniky v produkčných oblastiach málo využívajú svoju konkurenčnú výhodu, ktorou je plošná veľkosť podnikov a rezervy intenzity výroby. Ich využitie by sa malo prejavovať v lepšom využívaní výrobných zdrojov, v nízkych nákladoch vyrábaných komodít a v pružnej reakcii na dopyt spracovateľov a spotrebiteľov.

Výrobcovia najčastejšie zdôvodňujú svoje výsledky nižšími podporami, ako majú pôvodné členské štáty Únie. Realizované analýzy však naznačujú, že hlavné rozdiely vo výsledkoch sú v nízkej úrovni manažmentu nákladov a v prijímaní strategických rozhodnutí o intenzite výroby.

Literatúra

- BLAAS, G. (2004): Productivity of Factors in the Elargened EU. *Agricultural Economics – Czech*, 50, č. 11, s. 509 – 513
- BIELIK, P. – RAJČÁNIOVÁ, M. (2008): Shift-share Analysis of Employment Growth – the Case of the V4 Countries. *Agricultural Economics – Czech*, 54, č. 8, s. 347 – 351.
- EU FADN 2006 (2009): Standard Results in EU-25 Member States. *Ekonomika poľnohospodárstva*, IX, č. 2, s. 67 – 79.
- FISCHLER, F. (2004): Interview to International Food Policy. *Research Institute Forum*, č. 4.
- GRZNÁR, M. – SZABO, E. (2006): On Some Potential Competitive Advantages of the Slovak Agricultural Enterprises in the EU. *Agricultural Economics – Czech*, 52, č. 10, s. 471 – 476.
- HUDÁKOVÁ, I. (2004): Regulácia trhu a zahraničný obchod s agrokomoditami. In: *Medzinárodné vzťahy 2004 – Aktuálne problémy svetovej politiky a ekonomiky*. [Zborník z medzinárodnej konferencie, 1. 6. 2004.] Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, s. 88 – 92.
- CHRASTINOVÁ, Z. (2008): Ekonomický vývoj poľnohospodárstva v rokoch 2004 – 2006. *Ekonomika poľnohospodárstva*, VIII, č. 1, s. 3 – 12.
- KRAUS, J. (2008): K rozměru záporního salda českého zahraničního obchodu. *Ekonomika poľnohospodárstva*, VIII, č. 1, s. 21 – 33.
- MP SR (2006 – 2008): *Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v SR*. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva SR.
- SZABO, E. – GRZNÁR, M. (2008): Prosperity Factors of Agricultural Companies in the SR in the LFA after the EU Integration. *Agricultural Economics – Czech*, 54, č. 10, s. 461 – 466.
- SZABO, E. – JANKELOVÁ, N. (2007): *Podnikateľské rozhodovanie*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm.
- VÚEPP (2007; 2008): *Náklady a výnosy poľnohospodárskych výrobkov v SR za rok 2007; 2008*. Bratislava: Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva.